

Láng Zsolt – Tamás Dénes

VÉRTŐL CSÖPÖGŐ GEOMETRIA

ROBERTO BOLAÑO: 2666. JELENKOR KIADÓ,
BUDAPEST, 2016.

Tamás Dénes: A regényében Bolaño tesz egy nyugtalanító megkülönböztetést. Megkülönbözteti a mesterműveket a kisebb, jelentéktelenebb művektől. Azt mondja, a kisebb művek tulajdonképpen nem léteznek, nem az írja őket, akinek a neve a borítón áll, hiszen ő csak egy mestermű sugallatát fogadta be, közvetítette. Kezdjük a legnehezebbel, s talán később sikerül majd kibontanunk, alátámasztanunk: mit sugall számodra ez az óriási mű?

Láng Zsolt: Borges sugallatát fogadta vajon be a 2666-ot író Bolaño? Feltehető egy ilyen kérdés? És ha a kérdésre igen a válasz, akkor ő, már-mint Roberto Bolaño nem létezik? Végül is minden könyvben fel tudom fedezni egy korábbi mestermű sugallatát, így működik az irodalom. Én inkább a perspektívára helyezném a hangsúlyt. Az írók a valóságot közvetítik, csak más-más perspektívából.

TD: Ha Borgesnek arra a sugallatára gondolsz, hogy egy óriási könyvtár a világ, szerintem nem (csak) ez a sugallat, ami visszhangzik Bolaño regényében. Különböztetését nem tartom mindenáron érvényesnek. Szeret ő elénk hajítani provokatív, meredek gondolatmeneteket, amikről nehéz eldönteni, éles elméjük vagy csak öncélú sziporkák, akár haknizások. S mindegy, miről értekezünk, sugallatról, perspektíváról, ez a mű mindenképpen kéri, hogy rajta keresztül a legsúlyosabb kérdésekről gondolkodjunk. Ezek közül valóban az egyik, hogyan közvetíti, formálja meg az irodalom a valóságot. Ezért visszacodbnám a kérdést: mit állítasz ennek a regénynek a perspektívájáról?

LZS: A szenvedély perspektívájából nézi, közvetíti, sugározza a valóságot. Néha az öntudatlanságig fokozott szenvedélyességgel. Elképesztő, mennyire különbözők ennek a könyvnek a fejezetei, de a szenvedély hőfo-

ka miatt minden összeolvad. Hogyan is érnek össze a szálak? Mi köze van egyik történetnek a másikhoz? Ha nem működne a szenvedélykohó, akkor tanácstalanul hümmögnénk. De így elhamvadnak ezek a kérdések. Valami olyasmi olvad le a látszatról, ami mindig is akadályozta, hogy mélyebbre lássunk.

TD: Szenvedélyes vallomás ez tőled. De jogos. Ez a regény mindenképpen kimozdít magunkból. Számomra is olyan volt találkozni vele (s rég készültem erre a találkozásra), mintha egy buldózer érkezett volna be a könyvtárszobámba, és széttolta volna a polcokat. Vannak még ilyen nagy művek. Nádas *Párhuzamosai* vagy David Foster Wallace *Végtelen tréfája* hasonlítható még ehhez. Ami elgondolkoztatott. Mintha egy olyan korban kezdenénk létezni, amelyben a valóság nem befogadható, nem sematizálható a hagyományos művészi eszközeinkkel, csak a nagyságában is torz, nagyságában is töredékes tud valamit visszaadni belőle. Amelyben a reális a szürreálissal érintkezik, a jó a gonosszal, a szépség a morbiddal, az iszonyúval. Ez volna az örület korszaka? Vagy lehet, mindig az örület szervezte a valóságot, csak nem igazán voltak eszközeink, hogy kitapintsuk a bomlást, a hasadást, s majd regényes méreteken megjelenítsük?

LZS: Nem feltétlenül örület. A felsoroltak közül a *Párhuzamos történetek* kifejezetten minden ízében ellenőrzött, hibátlanul megtervezett katedrális. Bolaño sem kapkod, nem rohangál, legfeljebb mindig rátesz egy lapáttal. Olvastál már olyan krimi, ahol nem egy, nem kettő, hanem több mint négyszáz gyilkosság történik, és valamennyi a rendőri jelentések részletességével íródik le? Vagy ahogy az első fejezetben a szavakat számlálják, vagy ahogy a szárítókötélre kiakasztott könyv kezd bomlani az időben, vagy a negyedik rész viviszekciója stb., stb. – végletekig vitt leírások. És azt hiszem, a tér vektorainak, a sokféle tájnak, városnak, ide-oda utazás topográfájának fontos regényszervező szerepe van. Szóval, nagyon is megszerkesztett... Te kaotikusnak láttad?

TD: Egy katedrális mindig felkínálja azt a perspektívát, ahonnan belátható az egész. Ezek a regények, s így Bolaño regénye is, nem mutatja fel ezt a pontot. Ugyanakkor valóban nem teljesen kaotikus a regény, hiszen vannak benne struktúraszervező mozzanatok. Ilyen Santa Teresa, a mexikói város, amelyben összeérnek a regény fejezetei, amelynek kitalált neve egy nagyon is valóságos várost, Ciudad Juárezt, illetve valóságos eseményeket, a *femicidek*ként elhíresült nőgyilkosság-sorozatot takar. Na de ez nagyon komplexen van beszerkesztve a regény szövetébe, eleve az öt könyv, a megannyi matrjoska-baba-szerűen működő szövegdoboz eltünteteti az egységesítő lá-

tószöveget. Nem beszélve arról, hogy ha valamiről szól a regény, akkor arról, látható-e a gonoszság kora? Mi, értelmiségiek (írók, újságírók, kritikusok stb.) tudjuk-e észlelni, tudunk-e viszonyulni ahhoz a valósághoz, „ahol vér van meg halálos sebek meg bűz”? – kérdezi Bolaño. A regényének egy pontján „árnyék nélküli értelmiségiekről” beszél. Elég lesújtó ez a kritika, nem?

LZS: De közben mégiscsak megírja valaki a szóba hozott értelmiségiek közül ezt a könyvet... Egyébként Juárezben senkinek nincs árnyéka, annyira fentről süt a nap. Átmész a Rio Grande hídján Texasból Mexikóba, és érzékelhetően megváltozik a világ. Maga az érzékelés változik meg. Több, erősebb, kínzóbb lesz a fény, a hang, az illat. Szerintem Bolaño innen nézi a világot, ez a perspektivikus középpontja. Nem azt a célt tűzi ki, hogy információt közöljön a világról, hanem hogy a kitáruló érzékenységgel az egész világot átítassa. Itt, ebben a városban függ a szárítókötélen a *Testamento geométrico* című, 1981-ben Spanyolországban megjelent könyv. Talány, miért pont ez, a szerzője, Rafael Dienste amolyan műkedvelő matematikus volt. Ennek ellenére a 2666 angol fordításának megjelenése után az egyik legkeresettebb könyvtári könyv az Egyesült Államokban (csak a Berkeley Egyetemi Könyvtárban hárommillióan kérték ki). Szóval, nem tartom lesújtónak a dolgok állását.

TD: Egy fantasztikus költészet hatja át a regényt, egyfajta avantgárd esztétika, ami hirtelen perspektívaváltásokat, gazdag metaforikát eredményez. Ez valóban felszabadító a regényben. Én azonban nem tudok eltekinteni attól, hogy a fekete lyuk a regényben maga a feldolgozhatatlan, áttekinthetetlen gyilkosságsorozat, amit maga a regény sem akar megértetni, hiszen a szinte statisztikusan működő felsorolást és leírást választja a bemutatás eszközéül. Ez a gyilkosságsorozat állítódik párhuzamba a huszadik század más barbárságaival, többek között a holokauszttal. E fekete lyuk körül, mint megpörkölt szárnyú pillangók repkednek a regény szereplői, ahogy már jeleztem, kritikusok, írók, újságírók. Nem lehet nem érzékelni zuhanásukat, ahogy magához vonzza valami őket, ami kifejezhetetlen a regény, a valóság nyelvén. Irigylem az optimizmusodat.

LZS: Szerintem a Bolaño perspektívájához nem társítódik sem az optimizmus, sem a pesszimizmus. Ahogy a $2 \times 2 = 4$ -től sem esem kétségbe, vagy nem ujjongok. Azt mondod, zuhanás, vonzás – ezek törvényszerűsége segíti a világ megragadását, leírását. Én úgy látom, hogy a 2666 Bolaño *Testamento geométrico*-ja. De ami Dienstének, az amatőr matematikusnak nem sikerült, neki egy teljesen más nyelven összejött.

TD: Én sem gondolom, hogy a regény leegyszerűsíthető lenne valamilyen politikai, etikai, kritikai olvasatra. S ha már geometria, akkor Spinoza *Etikája* jut most hirtelen eszembe, amelynek, ha jól emlékszem, az alcíme: „geometriai módszer szerint”. Csak annyit tennék hozzá, ha ez geometria, akkor bűzös és vértől csöpögő.

LZS: Én ehhez most semmit nem tudnék hozzátenni. Jöhet az aprólékos, sok-sok tanulással járó elemzés.